

Bašeskijine folklorističke zabilješke: Narodna vjerovanja i sujevjerja

Sead Šemsović

Rad se bavi propitivanjem doprinosa Mula Mustafe Bašeskije u bilježenu narodnih vjerovanja i sujevjerja među Bošnjacima i drugim stanovnicima Sarajeva u drugoj polovini 18. vijeka. Brojni su primjeri narodnih vjerovanja kojima Bašeskijin *Ljetopis* svjedoči. Ovdje je donesena neka moguća klasifikacija odabranih bilješki prema vrsti narodnog vjerovanja, odnosno sujevjerja, pri čemu je posebna pažnja posvećena običajima vezanim za umrle.

Ključne riječi: folkloristika, običaji, narodna vjerovanja, sujevjerje, devr

U okviru *folklor*a ideja, koji obuhvata običaje, vjerovanja, sujevjerja¹, narodnu medicinu, religiju te razna specifična zanimanja, *Ljetopis* Mula Mustafe Ševki Bašeskije² predstavlja izvor prve kategorije za prepoznavanje i razumijevanje ukupne nematerijalne kulture Bošnjaka, a posebno principa života u periodu nastanka rukopisa (1746–1804). Ova oblast najbolje oslikava posebnosti

---

¹ Iako su pojmovi *narodno vjerovanje* i *suevjerje* u dosadašnjim folklorističkim radovima najčešće bili tretirani kao sinonimi, u ovom će radu biti razlikovani. Razlog razlikovanja prepoznajemo u finesama izvora nekog određenog narodnog vjerovanja, odnosno sujevjerja. Iako su se pojedini krući religijski učenjaci odricali određenih obreda, oni su ipak nastavili da postoje u narodnoj praksi, što vidimo kao *narodno vjerovanje*. Za razliku od toga, sujevjerju pripada sve ono što u potpunosti izlazi iz svih, pa i onih liberalnijih religijskih dogmi. Budući da je ovaj odnos u potpunosti drugačiji u okviru srpske varijante pravoslavlja ili općenito u kršćanstvu, nije se ni pokazala potreba da uvođenjem ove distinkcije.

² Mula Mustafa Ševki Bašeskija je sarajevski ljetopisac koji u svojoj medžmui (bilježnici) donosi zabilješke o najvažnijim događajima u Sarajevu tokom perioda od 1746. do 1805. godine. Pored ljetopisnog dijela bilježnica sadrži i nekrološki dio u kome popisuje umrle. U početku su mu komentari o umrlima sasvim šturi da bi vremenom postajali sve bolji i poetičniji. Sasvim subjektivnim opisima i komentarima Bašeskija se ne susteže da kaže o umrlima onako kako ih je sam doživljavao, a ne „sve najbolje“. *Ljetopis* je neiscrpan izvor za sagledavanje ukupne slike života u Sarajevu u drugoj polovini 18. vijeka, kakav se ne može naći niti za jedan drugi južnoslavenski grad.

kulturne tradicije Bošnjaka, jer sam sistem *folklor*a ideja donosi složene tradicijske slike koje su nastajale stoljećima i u sebi apsorbirale brojne raznolike obrasce koji se međusobno stapaju. Budući da najprije pripadaju polaritetima Orient-Okcident, koji se dalje raslojavaju na elemente zajedničke stare slavenske praosnove, potom segmente osmanskog, perzijskog te arapskog kulturnog podkruga, proisteklih iz njima zajedničkog orijentalnog kulturnoga kruga.

O samim običajima Bašeskija donosi podatke koji su vezani za organiziranje teferiča, izleta i sohbet-halvi, kao oblika okupljanja u Sarajevu tog vremena. Sama okupljanja nisu posebno opisivana, čime nismo dobili odgovarajući materijal za propitivanja nekih određenih običaja vezanih za ove oblike druženja tog vremena.³

Vjerovanje, široko uzevši, sastavni je dio Bašeskijinog razumijevanja života i svijeta. Niti jedan događaj nije lišen ljetopišćeva odnosa prema Bogu. Taj se odnos unutar bilježaka ne mora leksički prepoznavati, njegova je natopljenost sasvim neupitna, osobito u komentarima o nepravdi i kazni i sličnim uzročno-posljedičnim odnosima. Takav Bašeskijin odnos možda je naj slikovitije predstavljen u jednoj bilješci o prikupljanju vojske, na kraju koje vrijedni pisar dodaje: (...) a nije ni bio toliki nedostatak vojske, nego je nedostajala Božija pomoć“ (123).

Cijeli je niz ovakvih Bašeskijinih usputnih komentara kojima kritizira ljudsku nedosljednost u dobročinstvu, što biva izravno dovedeno u vezu s nekim vojnim porazom ili klimatskim nepogodama.

Posebnosti vezane za tri najznačajnija događaja u čovjekovom životu: rađanje, sklapanje braka i smrt, nisu privlačile Bašeskijinu pažnju. On nam donosi samo vijesti o određenom događaju – informira nas „šta“ se događa, što je sasvim isključilo pitanje „kako“ se šta obavlja. Stoga je i pitanje načina obavljanja nekog običaja ili obreda sasvim izostalo. Iz tek usputnih komentara saznajemo neke osobitosti. Tako na primjer iz jedne bilješke saznajemo da se *salla*⁴ kao najava nečije *dženaze*⁵ obavljena s *munare* nije provodila za svakoga, s tim što ne saznajemo da li je u pitanju društvena pozicioniranost umrloga ili finansijska moć plaćanja visoke cijene ovoga vida obavještavanja građana:

Muše – Muharem-aga, čizmedžijski ćehaja, iz 97. džemata, koji je kod svijeta nešto malo ugleda stekao, ali ga sudbina preteče; umrije. Na dženzazi mu je bilo mnoštvo svijeta, jer mu je *salla* proučena na *munari*. (147)

³ O ovom segmentu Bašeskijinog *Ljetopisa* govori Kerima Filan u svojoj knjizi *Sarajevo u Bašeskijino doba* (215–244), posebno se osvrćući upravo na slike ostvarene samim bilješkama.

⁴ Poziv na molitvu za umrlim.

⁵ Sahrana kod muslimana.

Iako na puno mjesta donosi vijesti o nečijoj smrti, o broju dženaza u jednom danu pa čak i spisak osoba koje je lično opremio (gasl – obredno kupanje umrloga), Bašeskija ne opisuje detalje vezane za sam ukop. Jedini običaj vezan za smrt čovjeka kome ljetopisac posvećuje pažnju je devri-iskat.⁶

U nekrološkom dijelu svoje *Bilježnice* Mula Mustafa Bašeskija na nekoliko mjesta uz različita imena svojih sugrađana spominje devr ili devri-iskat, bez posebnog objašnjenja osim da se radi o nekom obredu s novcem preminule osobe. Takav odnos prema devru može nas ponukati na zaključak da je to bio veoma rasprostranjen obred o kome se nema potrebe posebno govoriti, čemu se makar donekle može suprotstaviti nedvojbeno činjenica da Bašeskija svoju bilježnicu ispisuje za svoje potrebe.

Pored devra u nekrološkom dijelu *Bilježnice*, na ovaj običaj nailazimo i u njegovom ljetopisnom dijelu i to pri nabranjanju pismenih i učenih ljudi Sarajeva u 1194. hidžretskoj godini (8. 1. 1780 – 27. 12. 1780). Tek usputno spominjanje:

---

⁶ *Devri-iskat* ili *fidje* čine sastavni dio oporuke u bosanskim vasijjetnamama [testamentima]: „(...) kao drugi obavezni dio vasijjetname stoji oporuka o raznim iskupima za propuštene vjerske dužnosti/kefaret“ (Gadžo Kasumović 2016:21). Prisustvo ovog dijela oporuke možemo pratiti već od prve sačuvane vasijjetname iz 1538. godine, u kojoj Kemal-beg oporučuje 5.000 akči za „nadoknadu propuštenih namaza“ (Gadžo Kasumović 2016:6). Izraz *devr* u bosanskim vasijjetnamama na osmanskome jeziku upotrebljava se u kontekstu duga prema namazu [muslimanska molitva koja se klanja pet puta dnevno u određeno vrijeme], dok se za ostale dugove upotrebljava izraz *kefaret* (otkup), te se među ostalim otkupima pojavljuje „kefaret posta“, „kefaret zakletve“, „fidja kefareta posta“, „fidja kefareta zakletve“, čak i „iskat na lošu ćud“ (Gadžo Kasumović 2016:7, 17). Ova se novčana sredstva daju „onima čija je potreba i stanje potrebitosti očigledno“, a ne onima „koji nisu u stanju potrebe i koji upropaštavaju svoje živote igrom i zabavom“ (Gadžo Kasumović 2016:17).

Iz tekstova ovih vasijjetnama saznajemo da su oporučiocima tražili da nakon njihove smrti bude proveden postupak devri-iskata, bez obzira da li se radi o bogatijem ili siromašnijem sloju stanovništva, pa čak i jedna služavka bez ikakvog imetka ostavlja oporuku da beg Derviš Abdullah, u čijoj je kući ostarjela, „potroši iz svog imetka za opremanje, iskat namaza, kefaret i kamene nišane“ (Gadžo Kasumović 2016:29). U brojnim oporukama dobijamo podatke o načinu obračunavanja: „Datum mog rođenja je otpilike 1257. godina, a kad god bude datum moje smrti neka odbiju devet godina mog djetinjstva. Neka na ono što preostane učine devr“ (Gadžo Kasumović 2016:28); „Godina mog rođenja je HILJADU DVJESTO šezdeset druga, a kada god bude godina moje smrti neka se odbiju godine mog djetinjstva. Ono što preostane neka se obrne/devr učini i neka se čak i vitri [sadaikai-fitr, posebna milostinja koju muslimani dijele sirotinji uz Ramazan] uračunaju. Neka uračunaju petsto dvadeset dirhema pšenice za jedan vakat namaza i devr za propuštene namaze će biti potpun“ (Gadžo Kasumović 2016:17). Ovakve vasijjete ostavljali su i vjerski poglavari, muftije (Gadžo Kasumović 2016:22), a što se lokaliteta tiče, devr nalazimo osim Sarajeva i u Derventi, Novom Pazaru i na brojnim drugim mjestima.

Mula Ahmed Atar (...) bio (je) poznat po tome što je za mrtve činio „devri iskat“ i svijet ga je mnogo pozivao, pa je od opremanja umrlih i devra uzeo mnogo novaca. (...) (189)

Godinu dana kasnije biva prošireno u karakterizaciju ličnosti svojstvenu Bašeskiji:

Mula Ahmed Atar, terzija (...). Mještani bi ga mnogo pozivali da oprema mrtvace i da obavlja devrove. Imao je neke kretnje licemjera. Pri obavljanju spomenutih poslova pokazivao je licemjerstvo. (213)

U drugom izdanju prijevoda *Ljetopisa*, objavljenog 1987. godine, nailazimo na sljedeća spominjanja devra:

Vilajetović (Vilayetogli), iz Pačadži Nesuhove mahale, popularan gasal, činio bi devr. On bi ako hoćeš opremio umrlog za dvije pare pa i besplatno, jer je volio da se time zanima. Imao je mnogo djece, a uz to bio je jako darežljiv čovjek. Svake bi godine priređivao obilne gozbe na koje bi pozivao ulemu. Mene je neobično volio i pisao mi „Ahdname“. Volio je žene i za njima bi uzdisao. Po prirodi šaljiv čovjek. Imao je žutu bradu. On je opremio najmanje pet, a možda i deset hiljada mrtvaca. (126)

Bjelobradi Abdulaziz-efendija Kuzić (Kuzo-ogli), bio je u Begovoj džamiji mujezin, devrihandžija, feraš, turbedar, učio bi salu, džuzhan, a i druge je službe imao. Svijet bi se na njegov račun šalio i jedni druge bi zadirkivali. Međutim, on je bio prostodušan, dobar čovjek, učio bi Mevlud u Begovoj džamiji. (143)

Hadži Mustafa Jusić, trgovac. Iako bijaše mlad imao je bijelu bradu. I ja sam sudjelovao pri njegovom „iskati salatu“, za koji je dato 30-40 groša, što znači da je deset do petnaest ljudi dobilo po tri groša. Otac mu je bio ajan i mujezin Careve džamije. (198)

Hadži Idris, hodža, bogat, muameledžija. Zakupio je han u Koluku, ali ga je kasnije prodao. Pripadao je kaderijskom derviškom redu, prodavao je u čaršiji voće, koje bi u sepetu iznosio iz svoje bašče. Bio je iz 50. džemata, pao je s kruške i nakon toga je četiri-pet godina išao s dvije šljake. Umro je u osamdesetoj godini. Prilikom njegova devra i meni je dat jedan talir. Grob mu se nalazi na Pirijinom Brijegu (Pirin Birig). Bog mu se smilovao. (207)

Jedan kazandžija Poturčenik, kojeg su zvali Softa. Za haranja kuge umrlê prilikom njihove dženaze ne bi propuštao; činio je devrove i postao poznat. I od mene, ovog siromaha, je nešto naučio. Bijaše mlad, umro je od kuge, „t“. (222)

Muhamed, mumdžija, rodom iz Istanbula, nastanio se u Sarajevu. Bio je kahvedžija i mumdžija, a u starosti je prigodom dženaze primao milostinju. (289)

Abdulah Škaljić u svom znamenitom rječniku *Turcizmi u srpskohrvatskom – hrvatskosrpskom jeziku* devru posvećuje zavidnu pažnju:

Devr – muslimanski vjerski običaj povodom smrtnog slučaja. Iz imovine umrlog uzme se izvjesna svota novaca i zaveže se u jedan rubac. Pozove se grupa siromašnih ljudi i po posebnoj proceduri taj zavezani novac ide iz ruke u ruku i tako kola između njih izvjesno vrijeme (otud ovakav naziv). Zatim se novac podijeli za dušu umrloga u uvjerenju da će se umrli razdužiti od onih vjerskih obaveza koje za života nije izvršio. Ovo se još naziva „iskat“ (Škaljić 1973: 215).

Pored devra u ovom rječniku nailazimo još i na natuknice *fid'ja* i *iskat* u gotovo identičnom značenju:

Fid'ja – otkupljenje; novac koji muslimani dijele siromasima za dušu umrloga kao otkupljenje njegovih neizvršenih vjerskih obaveza za života (Škaljić 1973: 282).

Iskat – jedna vrsta milostinje koja se dijeli sirotinji za dušu umrloga (podušje), pošto se najprije provede određena procedura tzv. devr (Škaljić 1973: 350).

Prohodom kroz religijsku literaturu ponadali smo se mogućem rasvjetljavanju ovoga zaboravljenog obreda, ali je i propitivana literatura zapravo pokazala stvarno stanje pamćenja ovoga obreda. Naišli smo tek na dva izvora, i to oprečna. U prvom, Husein ef. Đozo sasvim negativno ocjenjuje devri-iskat:

Iskat-i salat (namaz koji se klanja za umrle s ciljem njihovog oslobađanja od odgovornosti za namaze koje nisu klanjali) u vidu devra, počiva na (istoj) špekulativnoj osnovi. Mi forsiramo i preporučujemo da se, umjesto hatmi i tevhida⁷, šalju prilozima medresi, sa uvjetom da sevap od tih priloga ide za dušu umrloga, u čije se ime šalje, ne zahtijevajući od medrese učenje hatmi. Ovo je u potpunom skladu sa učenjem islama. Od ovog priloga umrli će zaista imati veliki sevap. Njemu će trajno teći dio sevapa od svih dobrih djela medrese i učenika, koja su omogućena ovim prilozima (Đozo 2006: 83).⁸

Za razliku od uleme koja se bavila isključivo šerijatskim propisima o dozvoljenom i zabranjenom, učenjaci tesavufskog usmjerenja za devri-iskat imaju

⁷ *Hatma* je kompletno proučen kur'anski tekst, a *tevhid* je obred spominjanja Božijih imena.

⁸ O Đozinom aktivnom sudjelovanju u nestajanju ovoga običaja govori i Admir Iković u radu *O čemu je sve pisao Husein ef. Đozo*: „Njegovim zalaganjem i zalaganjem nekolicine alima u Vrhovnom islamskom starješinstvu, ukinut je tzv. devri-iskat, te učenje talkina mrtvima.“ <http://www.akos.ba/u-fokusu/o-cemu-je-sve-pisao-husein-ef-doza> Posjećeno 6. 2. 2016.

samo riječi hvale. Čak i u radovima koji propituju šerijatske propise, tesavufski učenjaci preporučuju obavljanje devrova, hvaleći one koji se na taj način sjete umrloga. Jedan od takvih učenjaka jeste i Šejh Mustafa efendija Čolić, koji kaže:

Ovo devri iskatsko (kružno fakirsko) razduženje umrloga od namaskih, savmskih⁹, zekatskih¹⁰ i raznih drugih vadžibskih¹¹ dugova, pa i hadžskih se obavlja ovako:

Pripremljeni raspoloživi novac *valija* umrlog, ako nije dovoljan, dijeli putem *devri iskata*, na taj način što pronade tri, pet, sedam ili devet i više osoba, pobožnih *fakira*, koje obavijesti o želji umrlog ili o želji njegovih potomaka da ga razduže sa dunjalučkim i ahiretskim dugovima. A onda ih zamole da i oni svojim doprinosom učestvuju u tom razduženju, na taj način što će primljene *fadije* i *iskate*, oni sami jedan drugom poklanjati u ime razduženja umrlog za evidentirane dugove.

Pošto oni na to pristanu, onda velija ili mutevelija uzme u svoje ruke novac i rekne:

U ime svoje i u ime svih porodičnih nasljednika merhuma¹² N.N. za njegovo razduženje propuštenih namaza u toliko i toliko vremena, ovu svotu ja ti dadoh i poklonih (novac preda jednom od fakira koji sjede u krugu – devru). Taj fakir primi novac i rekne: Ja to primih i u istu svrhu ja Tebi dadoh (predavši novac onom do njega sa desne strane)! A drugi fakir pošto primi novac i to izjavi: Ja to primih i tebi dadoh u istu svrhu (novac dadne trećem fakiru)!

Posljednji fakir novac predaje veliji, muteveliji ili mjesnom imam, koji rukovodi devrom. A on proslijedi ponovo novi krug razduženja i to tako čini sve dok se ne razduži sa svima mjesecima ili godinama raznih dugova (namaskih, savmskih, zekatskih, hadžskih, kurbanskih¹³ i svih vadžibskih zaduženja).

To *velija* (mutevelija ili imam) kontroliše broj kružnih davanja i prijema, pa kada se tim putem ispuni i upotpuni razduženje, onda *mutevelija* (rukovodilac tog posla) uzme novac i podijeli ga na jednak broj dijelova koliko je *fakira* i te svote im preda uz napomenu da novac zadrže za svoje lične potrebe i da ga više ne daju nikome.

Iz ukupne svote novca se izdvoje posebne svote za posebne namjene (kao što je obavljanje hadža i hedije¹⁴ za uvakufljene namjene i humanitarne svrhe).

---

⁹ Post.

¹⁰ Posebna vrsta godišnjeg poreza u visini 2,5 % od novca i robe koja je pregodinila.

¹¹ Obaveza koja je između stroge i dobrovoljne.

¹² Umrli.

¹³ Žrtva – ovan na dan Kurban bajrama, kao jednog od najvažnijih muslimanskih praznika.

¹⁴ Poklon.

Ovo je posao zaista prave braće umrlog i pravih njegovih prijatelja i dostova¹⁵, koji iz vjerskih pobuda učestvuju u razduženju dugova svoga brata muslimana (Čolić 1998: 324–325).

Dakle, tek s Čolićem devru u bošnjačkoj kulturi biva posvećena dostojna pažnja. Pored navedenih opisa kako sam obred izgleda, Čolić donosi i zanimljive stavove po pitanju nestanka ovoga običaja iz kulture Bošnjaka:

Iskati i fidije (fidje) za razduženje umrlih od neispunjenih vjerskih obaveza je uzakonjeno, dakle, Kur'anom, Sunnetom,¹⁶ idžmaom hanefijskih i hambelijskih imama, te kijasom fakiha, pa je pravo čudo otkuda toliki dušmanluk prema ovoj nasušnoj, humanitarnoj, altruističkoj potrebi savremenih griješnika (vjernika), a od strane racionalističkih (mu'tezija) i od beduinski pograđanjenih filozofa, koji štetu čine sami sebi, a još više nedužnim „jadnicima“ – umrlim i pobožnim siromasima (fakirima i miskinima¹⁷). Umjesto da se stanje jedne dinske ustanove obnovi i afirmiše, ugojeni i materijalno stimulisani pojedinci skresavaju i kasape dinske ljepote – uzakonjene sunnete. (Čolić 1998: 326).

Budući da se radi o religijskom obredu, konsultiranjem navedene literature prepoznali smo: jedan od mogućih uzroka nestanka devri-iskata iz života i običaja Bošnjaka – zvanična ulema, te učenjake koji kao i folkloristi mogu tek žaliti za učinjenom štetom.

Posebno se čini zanimljivim da termine *devr*, *fid'ja* i *iskat* nismo uspjeli naći niti u jednoj epskoj pjesmi najznačajnijih zbirki bošnjačke epike (Marjanović, Hörmann i Hadžiomerspahić), što je identična situacija i sa ispitivanim materijalom lirske i lirsko-narativne poezije.

Najznačajnije bavljenje devrom u folkloristici dobijamo od Antuna Hangija. Gotovo stoljeće nakon posljednje Bašeskijine zabilješke Bošnjaci dobijaju knjigu o svojoj kulturi življenja, kakvu niti jedan drugi južnoslavenski narod nema u to doba:

Osim džamiji, ostavljaju imućniji ljudi nešto novca sirotinji, da se taj novac, kada se narod sa sprovoda vrati, među siromahe podijeli, da se i oni za njih kroz četrdeset dana, kroz takozvanu mrtvačku četeresnicu, Bogu mole. To je iskat, milostinja. Neki ostavi deset do dvadeset, a neki sto, dvjesti i više stotina kruna iskata. Siromasi se mole za rahmetliju, da mu iskat bude 'kabal prid dušu', to jest da mu Bog oprosti grijeha, a napose ako nije postio koji Ramazan ili koji dan u Ramazanu (Hangi 1907: 226).

¹⁵ Onaj ko želi nekome dobro – dobroželitelj.

¹⁶ Praksa poslanika Muhammeda – sve ono što je činio, kazao ili šutnjom odobrio.

¹⁷ Potrebiti.

Ako žena ima svog imetka, može i ona njim raspolagati kako hoće, a može ga oporučno ostaviti komu hoće, jer je i ona vlasnica svoga dobra kao i muž svoga. Koja žena nema svoga imetka, prepusti na smrti mužu da je on, kako zna i hoće, opremi i ukopa. Ko voli svoju ženu, a ima odakle, prirediće joj lijep i velik sprovod, a ostaviće i džamiji, da se za nju svijeeće pale i da joj se rahmet pred dušu predaje. On će dati sirotinji iskata, a pozvaće hodžinice i hadžinice da je opreme, te hodže i hadžije da je ukopaju, kako se to odličnoj ženi pristoji. Prema tomu kako je muž svoju ženu opremio, zna se koliko ju je ljubio. Ima riječ u narodu: „Koja lipo živi sa svojim drugom, puno poharči kad ona umre“ (Hangi 1907: 226-227)

Primjećujemo da se devrom zanimao veoma uzak krug izučavalaca. Što ga nalazimo kod Bašeskije sasvim je prirodno, jer je kao prvi bošnjački folklorist, češće nesvjesno nego svjesno, postavio temelje kasnijim izučavanjima niza pitanja od krucijalne važnosti za kulturni život i pamćenje Bošnjaka, što ukazuje na veoma izražen ljetopišćev osjećaj za razlučivanje važnog od nevažnog. Pritom, Hangi etnografski iscrpljuje oslikavanje ovoga običaja ne zalazeći niti u njegove korijene i porijeklo, niti u njegovo prihvatanje ili neprihvatanje od strane uleme. Iz pojedinih segmenata saznajemo da su devr činili imami, ili bolje samo imami:

Kada Musliman umre, preda njegov brat ili najstariji sin hodži novac što ga je rahmetlija za iskat odredio. Ako je samo jedan hodža, sjedne on s desne strane mrtvacu, a onaj koji mu je novac dao s lijeve strane. Ako ima više hodža kod mrtvacu, sjedne jedan s lijeva, a drugi s desna dušeka na kojima mrtvi leži i stanu iskat deveršeriti, to jest oni se Bogu mole za pokojnika, i dok se mole dobacuju preko mrtvog jednog drugomu kesu s novcima što ih je za iskat odredio. Dok hodže deveršere i mole takozvanu smrtnu molitvu za pokojnika, ne smije više niko u onu sobu niti iz sobe; sve mora da je tiho i mirno, da se hodže, koje iskat deveršere, ne pometu, jer da se samo i jedan pa i najmanje pomete, morali bi smrtnu molitvu iznova početi, i to toliko puta koliko puta pogriješe (Hangi 1907: 229).

Prema tomu koliki je iskat, deveršere hodže dulje ili kraće, ali nikada kraće od po, a dulje od jedan i po sata. Neki ne deveršere iskat nad mrtvim, nego tek onda kada se sa sprovoda vrata. Oni sjednu onda jedan s lijeve, a drugi s desne strane pokojnikovih dušeka ili onoga mjesta na kome su dušeci bili, pa si dobacuju iskat iz ruke u ruku preko onoga mjesta na kome je mrtvac ležao.

Ako je bolesnik u bolesti odredio da mu i softe u sprovod dođu, ide jedna polovica onoga novca što ga je pokojnik za iskat odredio softama, a druga siromasima. Ako softe idu kome u sprovod, uče elhami šefir i Kur'an jasin¹⁸, da Bog oprostí pokojniku ako je u svojoj bolesti ili za života zanemario koji vakat klanjati. Svaki musliman dužan je da klanja pet vakata na

---

¹⁸ Prva sura (poglavlje) Kur'ana – El-Fatihah i 36. sura Ja-Sin.

dan, i ko toga ne bi učinio sagriješio bi proti Bogu. Ono što čovjek nije klanjao u djetinjstvu, i to muškarac do svoje 15. a žensko do 12. godine, Bog lakše oprašta jer se do 15, dotično 12. godine računa djetinja pamet. Ako je čovjek poslije 15. dotično 12. godine zanemario koji vakat klanjati, Bog će mu teže oprostiti, i zato treba dati softama i sirotinji iskata da se oni za njega mole ne bi li mu Bog po svojoj milosti grijehe oprostio (Hangi 1907: 230).

Kada su hodže iskat izdeveršerali i smrtnu molitvu proučili, umotaju mrtvo tijelo pokojnikovo u čaršaf, na kojem je umro i u čaršafu ga iznesu avliju i polože na tabut, nosila (Hangi 1907: 231).

Zanimljiv je podatak koji Hangi tek usputno donosi, hodže čine devr, a novac se podijeli sirotinji, što nam ukazuje na svojevrstnu modifikaciju propisa činjjenja devra. Budući da se radi o religijskom obredu, i da su imami zasigurno to smatrali Bogu dragim djelom, vjerovatno se vremenom pokazalo da je najuputnije da ga oni i obavljaju.

Najpodrobniji opis propisa obavljanja devra, posebno onog dijela oko obračunavanja duga za propuštene obaveze, nalazimo u jednom pregledu temeljnih načela islama na bugarskom jeziku, što nas nedvojbeno upućuje na zaključak da se ovaj običaj moguće još uvijek zadržao kod bugarskih muslimana i da njihova zvanična ulema nije protivnik devri-iskata (Явах 1999: 85–90).

Očigledno je da se devr razlikuje u postavci Hangija koji tek oslikava njegovo vršenje, Čolića koji iznosi temeljne principe mogućeg čovjekovog razduženja, te Hasana Javaša koji nam nudi postupak proračuna bez kojega devrihandžija ne može znati koliko puta prisutni u halki moraju predati jedan drugome novac kako bi umrli bio razriješen duga.

Da devr u bošnjačkoj kulturi ipak nije sasvim nestao potvrđuje Sead ef. Nasufović iz Bijelog Polja, koji je za vrijeme obavljanja imamske dužnosti u *Omerbašića džamiji* u Baru 2000. godine prisustvovao s grupom imama obavljanju devra s devrihandžijom Halil ef. Seferovićem, koji je između dva rata završio sedmogodišnju medresu, što mu je kasnije bilo priznato kao visoka stručna sprema.

Cijeli je niz Bašeskijinih folklorističkih bilježaka vezan za raznolike natprirodne događaje. U njima prepoznamo složene slike dugostoljetnih iskustava koje se u brojnim religijskim praksama raznoliko tretiraju. Čak i u okviru same islamske dogme dijelovi ovakvih slika bi se prema nekima tumačili kao sastavni dio religijskih vjerovanja dok bi prema drugima bile u okviru sujevjerja.

Bašeskijino razumijevanje transcendentalnog utemeljuje se na dugogodišnjoj tarikatskoj¹⁹ praksi bosanskih muslimana, što se lahko da prepoznati ne samo u folklorističkoj oblasti vjerovanja i sujevjerja nego i u oblasti narodne medicine.

---

¹⁹ Sufizam, derviški redovi.

U trima biješkama Bašeskija donosi opise začudnih događaja u Sarajevu iz 1775, 1789/1790 i 1793/1794. godine. Prvom događaju nije lično svjedočio, ali su svi prisutni „to čuli i pripovijedali“, drugome ga je događaju ubjeđivao svjedok, dok se treći odnosi na ljetopisca lično:

Obnoć, kada je 20-30 ljudi teferičilo u Mevlevijskoj bašči, u blizini pećine, začu se u pećini prema njima glas džina i bacanje kamenja, a čulo se i pljeskanje rukama, što je potrajalo čitava tri sata. Svi prisutni su to čuli i pripovijedali. Čulo se i u zraku pucanje kudret topova, a vrijeme bijaše bistro i lijepo. (137)

Abdul-fetah aga, posljednji aga s banjolučke vojne. Bio je vješt peru i knjizi, imao je neku službu u Isabegovom vakufu, bio je emir, volio je derviše, nije se nikada ženio. Jednom prilikom sam od njega čuo da se ponekad u njegovoj avliji navodno pokazuju vile. (289)

Jedne noći, Božjom voljom, vidio sam na ulici vraga, koji mi se prikazao u ljudskoj spodobi. Ja mu tom prilikom rekoh: „Zašto plaćeš, Avdija?“ jer mi se učinilo da poznajem tu osobu. Kada je pored mene prošao i poprije ko me pogledao, najednom počeo vikati. Slušajući ovo, pomislio sam: „Čudo, ko li je istukao ovoga Avdiju i zašto li on plaće, jadni čovjek, koji je u ovo doba izvan svoje kuće!“ Kada sam tvrdo usnio, odjednom se počnem jako tresti i nakon četvrt sata drhtanje naglo prestane. Ja ni tada još nisam bio svjestan da su to vražja posla, nego sam za ovo smatrao da je početak groznice. Kada sam sutradan u čaršiji ugledao bezobraznog i neodgojenog Avdiju Batilovića (Batilogli), upitam ga gdje je bio sinoć u ono kasno doba i zašto je plakao, ali mi on na to odgovori da nikad obnoć sam ne izlazi iz kuće. (313)

U navedenim bilješkama saznajemo za pojavu džina u pećini pokraj mevljevijske tekije, vjerovatno one na Bembaši. Sam događaj Bašeskija predstavlja kao pobunu džina zbog upotrebe tekijске bašče za teferič, što nikako nije njezina primarna namjena. Sama činjenica da ljetopisac potencira na vremenu dešavanja neobičnoga događaja – *obnoć* – ukazuje na njegov negativan odnos. Veći dio opisa posvećen je ovome događaju, dok je manje mjesta zauzelo dešavanje na nebu: „Čulo se i u zraku pucanje kudret topova, a vrijeme bijaše bistro i lijepo.“ Pod pojmom *kudret-top* Mujezinović razumije „nebeska tutnjava i pucnjava kada je nebo vedro i ima tajanstveno značenje“ (Mujezinović 1987: 465). Definicija je kod Škaljića proširena podatkom da to „ukazuje (po narodnom vjerovanju) na Božiju moć“ (Škaljić 1973: 422).

Druga bilješka donosi vijest o čovjeku koji je ljetopisca „jednom prilikom“ uvjeravao da se „ponekad u njegovoj avliji navodno pokazuju vile“. Iako o samom rahmetliji izuzetno lijepo govori, Bašeskija se na samom kraju ipak ogra-

đuje od njegove tvrdnje ne želeći je niti zanegirati niti potvrditi. Imenujući mistična bića pojmom vila, koji ne dolazi iz orijentalno-islamske već iz zapadne, slavenske tradicije, ljetopisac kao da se još više distancira od samih događanja.

I, u konačnici, treća bilješka, u kojoj se Mula Mustafa lično susreće s vragom. Doduše, u samom susretu ne prepoznajemo opise koji podsjećaju na ustaljene predodžbe o vragu, a niti slične onim događajima kada se čuje buka a ne vidi izvor, kao u prvom primjeru.

Pored događaja, Bašeskija je bilježio i one pojedince koji su na neki način bili izvori začudnog događaja:

Terzibašić, visoka rasta, mlad Begin unuk. Njegova majka, jedna stara žena, mnogo je činila sibir²⁰, rastavljala je voljene a i druge je sshire činila. (179)

Zatim omalešni hadži Alija Bego, šaljivčina, koji je počeo liječiti luđake i po tome postao poznat. On je zapravo imao jedan talisman, prsten, pa kada bi ga bacio, sakupili bi se džini. Tako je u jednu ženu bio unišao jedan džin i iz nje bi ponekad progovorio. Svojim očima sam gledao kada je spomenuti stavio navedeni pečat u ženinu ruku; nakon toga džin poče jaukati, a žena potom prirodno progovori. (241)

Jedna bilješka govori o sihribazu, osobi čije bavljenje džinima šteti ljudima, a druga o čovjeku koji liječi oboljele. Prenoseći narodno razumijevanje ovakvih problema, ljetopisac uređuje i svoj odnos prema ovim pojedincima. U svakoj od ovih prilika presudnu ulogu ima osvjedočenje, jer njime ljetopisac uvjerava čitaoca u neupitnu vjerodostojnost kazanog. Simbol talismana, prstena i pečata, a Mula Mustafa sva tri pojma upotrebljava u pričanju ove kratke zgode, posebno mjesto imaju unutar priča o začudnom. Brojni događaji u kojima se čovjek susreće s onostranim opisani su kao situacije aktivnog djelovanja ovih predmeta. Oni u njima uvijek funkcioniraju kao „magični predmeti“²¹ koji predstavljaju „kapiju“ između svjetova.

U različitim tradicijskim obrascima prsten se pojavljuje kao *pečatnik*. Krasi ruku vladara koji jedini ima pravo ovjeravanja administrativno-pravnih dokumenata, kakve slučajeve prepoznajemo i kod bosanskih srednjovjekovnih vladara i pripadnika njihove vlastele.²²

Islamska tradicija prsten općenito pamti kao obavezni ukras desne ruke, a pečatnik kao tradiciju koju obnavlja i utemeljuje poslanik Muhammed. Pritom,

---

²⁰ Čini, magija.

²¹ Ovakvo imenovanje najprisutnije je u analizama *bajke*, u čemu naravno prednjači Vladimir Propp u svojoj znamenitoj knjizi *Morfologija bajke*, kao i svi oni koji nastavljaju njegov način bavljenja bajkom. Prsten se u bajci pojavljuje kao *magični* ili *čudotvorni*.

²² Nauka o pečatnicima zove se *sfragistika*. Do danas postoji tek nekoliko rada o bosanskim pečatnicima, od čitanja natpisa do analize oblika i porijekla: *Natpis na vijencu pečata* Stjepana Kotromanića (poslije 1326), u: Dizdar 1997:67, 316; Atanacković-Salčić 1964.

od poslaničkih pečata, pored spomenutog, najznačajniji je *Sulejmanov pečat*, koji se najčešće smatra alegorijom *Davudove zvijezde*.²³ U islamskoj praksi upravo se ovaj pečat(nik) dovodi u vezu s čovjekovom komunikacijom s džinskim svijetom.

Budući da je Sulejman bio vladar nad svim što je u njegovom postojalo na Zemlji, bio je vladar i nad džinima, te postoje brojne kur'ansko-hadiske i predislamske priče o njegovom vladanju. Jedna od njih kazuje kako je Sulejman sklopio ugovor s kraljicom džina o nenapadanju između džina i ljudi i taj ugovor ovjerio svojim pečatnikom, koji se smatra svojevrsnom zaštitom.²⁴

Bašeskija ovim bilješkama pokazuje bogato narodno vjerovanje u začudno, kao i spremnost pojedinca da uđe u susret s onostranim kako bi pomogao drugome čovjeku.

U trima bilješkama nailazimo na pojam *vidovitost*:

Ahmed-baša Češljarić, dobar čovjek, volio je vidovite ljude. (169)

Hasan-efendija, zvani *Žuti-hafiz* (...). Neki su smatrali da je vidovit čovjek i u to su vjerovali. (...) (170)

Hromi Ibrahim-hodža, hodža u mektebu za kojeg se govorilo da je vidovit čovjek. (333)

Prvi je volio vidovite ljude, a za drugu dvojicu se smatralo da su vidoviti, što sve zajedno upućuje na čvrsto narodno vjerovanje u vidovitost. Pod vidovitošću se ne podrazumijeva samo „gledanje“ u budućnost nego i svo ono znanje koje je razumom neobjašnjivo, a može se ticati i prošlosti i sadašnjosti i budućnosti. Ovakvo je znanje u historiji islama uvijek bilo vezano za istaknute pojedince koji su dostigli neke visoke stepene duhovne spoznaje, što je osobito bilo prisutno u sufijskim krugovima. Ovakva znanja nisu primarni cilj duhovnog putovanja, jer se tiču ovozemaljskih pojava, već je cilj potpuno upokoravanje božanskoj volji.

Pojedinci kojima se „dalo da vide“ u narodnim su krugovima naravno privlačili pažnju, što su oni morali vješto prikrivati kako ne bi narušili vlastiti cilj

²³ Starozavjetni prorok David, Solomonov otac.

Uz *Sulejmanov pečat* pojavljuje se i *Sulejmanov štap*, kao metafora vlasti, što će u kasnijim vremenima na zapadu postati kraljevsko žezlo. U islamskoj praksi nošenje štapa je jedan od načina slijedenja Poslanika. U tarikatskoj praksi pojavljuje se jedna predaja: „Posljednji did Crkve bosanske predao je svoj didovski štap šejhu mevlevijskog bratstva. Zbilo se to na Hodi-djedu, nedaleko od Sarajeva. Štap je čuvan pet stoljeća u tekiji na Bentbaši, a iščezao kada je srušena. Njegova nedostupnost većini označava skrivenost, ali ne i nepostojanje duhovnog vodstva“ (Mahmutćehajić 1997:89).

²⁴ Usp. <http://www.bosnic.com/blago-solomonove-magije-05051085209.html>, posjećeno 21. 1. 2016.

putovanja. U nekoliko se bošnjačkih usmenih predaja govori upravo o ovakvim pojedincima.²⁵

Bilješka o nečijem osvjedočenju u transcedentalno sasvim eksplicitno kazuje:

Hadži derviš Mehmed, kazaz. Stanovao je u Koševu, zapao je u ašk i otišao bez putnog troška u Meku i postao hadžija. (181)

Ljetopisac nimalo ne sumnja u vjerodostojnost iskustva, jer umrlog i ime-
nuje hadžijskom titulom. Da se ne radi o jednoj od poznatih predaja u kojima su
hadžije u Meki vidjele čovjeka kojeg su ostavili kod kuće,²⁶ kazuje nam podatak
da je Hadži derviš Mehmed „zapao u ašk“, što predstavlja posebno stanje zalju-
bljenika (ašik) u duhovno putovanje prema Gospodaru. Ljetopisac nam u kratkoj
bilješci ne kazuje o svjedocima koji bi odlazak potvrdili, već svojim jasnim odu-
ševljenjem „i bez putnog troška“ ukazuje na nesumnjivo putovanje. Sama zgoda
također je vezana za pripadnika nekog derviškog reda.

U jednom dijelu bilješki Bašeskija donosi vlastito zaključivanje na osnovu
„poznato je“ ili „iskustvo je pokazalo“, odnosno na osnovu narodnoga vjerovanja
u uzročno-posljedičnu povezanost događaja. U njima saznajemo ne samo za lje-
topiščev način razmišljanja već i za uvriježenost takvog načina posmatranja po-
java i stanja s kojima se susretao tadašnji stanovnik Sarajeva. Neke od takvih
bilježaka su:

Hafiz-Halil-efendija, iz Gumuldžine (Gumurcineli), kojeg je mutevelija
Husrev-begova vakufa doveo u Sarajevo. Bijaše dobar hafiz, lijepa glasa.
Bio je imam Begove džamije. U mladosti je mnogo putovao. Postao je po-
vjerenik i zamjenik mutevelije spomenutog vakufa i kao takav sudjelovao
je u vakufskim poslovima i stekao imetak. Otišao je u Meku, vratio se, osta-
rio. *Bio je malena rasta, a poznato je da su svi maleni ljudi smutljivci* (pod-
vukao S. Š.). Bio je šaljivčina, zanesenjak, navodno je bio i karija, znao je
nešto arapski i perzijski. Pripadao je ulemi, a pravi neznalica u tesavufu.
Umro je i sahranili su ga na Bakijama. (196)

Jedne noći iza akšama se neki mladi Parić (Paro-ogli). Tek što je postao
punoljetan, napio i iz puške opalio na stražu. Na to čokadar naredi da se
ovaj ima uhvatiti i istući. I zaista ga uhvate, sohama izmlate i tako ga, na
nesreću, usmrteše. Ovaj je mladić prouzrokovao ranije da su dvije osobe

²⁵ Jedna od zanimljivijih je ona *O šejhu Bistrigiji*, koji na poziv na gozbu odgovara: „Ja ću doći, ali jesti neću“, da bi se zbog jake kiše uzvanici morali skloniti na sofe Careve džamije, gdje donose tijelo rahmetli Bistrigijino, čime se „ispunilo njegovo proroštvo“, odnosno vidovitost (Softić 2004:268).

²⁶ Među ovim predajama nalaze se i one o prelasku velikih rastojanja za tren, kakva je predaja *O Žutom Hafizu* (Softić 2004:262), *O evliji Čekrekčiji* (Softić 2004:265), *O šejhu Magribiji* (Softić 2004:267).

zadavljene, a poznato je: *Ko ubije drugog, biće ubijen* (podvukao S. Š.). Stanovnici šehera odobriše ovaj postupak i rekoše da odmetnici zaslužuju kaznu i da se ne smije dopustiti da jaramazi uzmu maha. (202)

Osim toga, Sarajevo je od strane juga ili kible zatvoreno velikom planinom Trebevićem, pa tako Sarajlije uopće nemaju razboritosti. Imaju pamet, ali im ona kasno dolazi (...). (202)

Nakon toga kuga prestade harati. Tomu je svakako razlog što su u isto vrijeme harale dvije bolesti, kuga i dječje ospice, pa tako dvije vatre ne mogu gorjeti na jednom ognjištu. (210)

Mula Ibraliim Abdulfetahović (Abdulfetahogli), mlad, sofija, volio se lijepo nositi. Tedžvid je učio poput kakve djevojke. Jednom je kao zamjenik (bedel) pregodinio u Meki. Iza toga je, opet kao zamjenik, išao u Meku. Ovakvi ljudi ne žive dugo, što je i iskustvo pokazalo. (280)

Mula Ismail, berber, koji je imao mnogo mušterija, ali ovakvi sretni ljudi ubrzo umiru, kao što je to i iskustvo pokazalo. Nije dobro brzo napredovati. (327)

Kadija Ahmed-efendija, prezivao se Fočo. U Zildžiluku je sagradio novu kuću koja se svakom svidjela, jer je bila lijepa, ali ko brzo napreduje, brzo i strada, što je iskustvo pokazalo. (343)

U ovih sedam primjera nailazimo na narodna vjerovanja, odnosno kako to Bašeskija kaže „poznato je“ ili je „iskustvo pokazalo“ da su „svi maleni ljudi smutljivci“, da „ko ubije drugog, bit će ubijen“, da su Sarajlije nerazboriti ljudi i da im pamet kasno dolazi, da dvije epidemije ne mogu postojati istovremeno, da brzo napredovanje znači i ranu smrt. Po učestalosti, posljednji oblik narodnoga vjerovanja pojavljuje se tri puta dok se prethodni pojavljuju samo po jedanput.

Tradicijski se čovjek neprestano trudio da dokuči određenu pravilnost kojom je svijet oko njega uređen. U takvom traganju, religijski koncept kome pripada nije ga sputavao da promišlja o svekosmičkim pravilnostima unutar kojih i sam živi. Iskustvenošću je dosezao ona polja znanja o kojima nije mogao čitati; oslanjao se na usmeno prenošenje znanja i baštine, saznanja koja je dobijao iz tradicije i vlastitim razumijevanjem tu istu tradiciju dopunjavao i novouobličeni materijal oдаšiljao dalje. Upravo takvu iskustvenost prepoznajemo u bilješkama koje oslikavaju tadašnjeg čovjeka, koji svuda oko sebe vidi svekoliki sistem uređenosti. Sastavni dio njegova vjerovanja jeste sagledavanje okruženja i prepoznavanje božanske svemoći u svakom i najmanjem događaju. Samim promatranjem i oduševljavanjem takvom pravilnošću, čovjek prepoznaje modele koji se ponavljaju, čime nastaje „poznato je“ i kako je „iskustvo pokazalo“.

Svaka od njih reflektira sliku narodnog sistema povezivanja pojava ili stanja, što u konačnici biva dijelom narodnog vjerovanja. Bašeskija ih ne donosi kao sumnju već kao neupitnu činjenicu, koja služi razumijevanju razložnosti nekog dešavanja. Ovakvi su zaključci sasvim zgusnuto uobličeni i recipijenta obavještavaju o povezanosti svega unutar jednog širokog sistema koji djeluje na temelju

univerzalnog božanskog plana. U svima je prisutna potpuna činjenična hladnoća naratora-hroničara koji se emotivno ne udubljuje u brojne sasvim poražavajuće konstatacije. Njegova je hladna pozicija neprestano prisutna i na drugim mjestima, ali grubost ovih iznesenih zaključaka čini je još hladnijom. On zapravo kao da i ne želi relativizirati ili ublažiti same konkluzije već ih donosi kao neupitne zakonomjernosti ili u najmanju ruku aksiome zatečenog stanja i razvoja događaja. Stoga bismo ovakve bilješke upravo i mogli posmatrati kroz ta dva vida: zakonitosti stanja i zakonitosti događanja. Budući da se u nizu njih ljetopisac ograđuje pojmovima „poznato“ i „iskustvo je pokazalo“, porijeklo ovakvih uvjerenja nije tek proizvoljnost jednog pojedinca nego ustaljeno vjerovanje naroda.

Bibliografija

Izvori

Mula Mustafa Ševki Bašeskija (1987). *Ljetopis (1746-1804)*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Literatura

Allametul-muhakkik šejhul-alim Muhammed efendija Rumija Bergivija hanefija (1988). *Et tarikatul muhammedijjetul islamijjetu. Evidencije i definicije islamskih šerijatskih učenja i vjerovanja*. Visoko: Tekija „Husejn-baba Zukić“ [Prevodilac i komentator Šejh Čolić hadži Mustafa efendija]

Atanacković-Salčić, Vukosava (1964). Zaštita srednjovekovne nekropole u gnojnicama kod Mostara. Separat iz godišnjaka *Naše starine*, IX.

Dizdar, Mak (1997). *Antologija starih bosanskih tekstova*. Sarajevo: Alef.

Đozo, Husein (2006). *Fetve II*. Sarajevo.

Filan, Kerima (2014). *Sarajevo u Bašeskijino doba*. Sarajevo: Connectum.

Hangi, Antun (1907). *Život i običaji Muslimana Bosne i Hercegovine*. Sarajevo.

Mahmutćehajić, Rusmir (1997). *Dobra Bosna*. Zagreb: Durieux.

Mujezinović, Mehmed (1987). *Uvod*, u Mula Mustafa Ševki Bašeskija, *Ljetopis (1746-1804)*. Sarajevo: „Veselin Masleša“, 5-24.

Mujezinović, Mehmed (1987). *Rječnik turcizama i manje poznatih riječi*, u Mula Mustafa Ševki Bašeskija, *Ljetopis (1746-1804)*, Sarajevo: „Veselin Masleša“, 459-469.

Softić, Aiša (2004). *Usmena proza Bošnjaka*, Sarajevo: BZK „Preporod“.

Škaljić, Abdulah (1973). *Turcizmi u srpskohrvatskom / hrvatskosrpskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost.

Яваш, Хасан (1999). *Намаз Китабъ. Книга за намаза*. Истанбул.

Bašeskija's folklore notes: People's beliefs and superstitions

Sead Šemsović

Summary

This work deals with looking into the contribution of Mula-Mustafa Bašeskija, the storied folk beliefs and superstitions among Bosniaks and other citizens of Sarajevo in the second half of the 18th century. There are a lot of examples of folk beliefs which Bašeskija *Chronicles (Ljetopis)* testifies about. Here we represent one of the possible classification of notes selected by type of folk beliefs or superstitions, where a special attention is given to customs related to the dead people. Because he himself was a religious cleric, and that he prepared the dead for burial, Bašeskija's notes are full of his own experience and information in which we recognize the "man of the trade". Different customs, which no longer exist today, are grounded precisely in the *Chronicles (Ljetopis)*, and they can be seriously approached only through this work.

Some segments of the beliefs are completely consistent with Islamic dogma while only a few are almost on the list of the forbidden things, but both of them are a realistic picture of the living in Sarajevo from that specific time. There are numerous examples with specific names of the participants in the act, which makes the overall picture of non-material culture quite lively. Because some of the traditions associated with beliefs and superstitions have disappeared under the strong influence of official dogma, we occasionally reached for the literature that witnessed it, in order to have a better understanding of the overall development of a cultural history.

Some of these phenomena, such as, for example *devri-iskat*, are confirmed in some other sources, including particularly distinguished types of administrative and legal document Ottoman administration *vasijjetnama* or the will, from which it was determined that requester was able to ask for specifically this kind of ceremony after his death, which leaves modern Islamic dogma speechless.

Key words: folkloristics, customs, folk beliefs, superstitions, devri-iskat

доц. др Сеад Шемсовић
Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву
Е-пошта: sead.semsovic@ff.unsa.ba

Примљено: 12. 7. 2016.
Прихваћено: 7. 8. 2016.